

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 54
Godina XXVII
Novembar, 2022.
[str. 5-8]

© Monos 2022

POVODOM

O pravoj Gračanici je riječ

*(mala historijska bilješka)***Omer Hamzić**

U ovoj bilješki autor pokušava samo sa nekoliko riječi podsjetiti na najbitnije momente iz povijesti svog rodnog grada. Tekst napisan oko 2000. godine za potrebe neke prezentacije grada i doima se kao listanje nekih starih razglednica. Telegramski složen, tekst je namijenjen svakom dobronamjerniku koji svrati u ovu čaršiju za njeno blic upoznavanje, a Gračanlijama za podsjećanje – da je njihova Gračanica – ipak jedna i jedina.

Ključne riječi: Gračanica, Čaršija Bosna i Hercegovina

U Bosni ima više Gračanica.

Ali je samo jedna ona što se iznenada otkinula od srednjovjekovnog kraljevskog grada Sokola, a zatim naglo zaustavila sahat hoda južnije, s lijeve strane rijeke Sokoluše, ispod starog srednjovjekovnog rudnika željeza, a ispred tamnih obrisa Ozrena i otvorenog vjetrovitog Sprečkog polja, koje se nekad zvaše Gračaničko kao što i Sokoluša bijaše nekada Gračanica rijeka...

U Bosni ima više gračanica, ali je samo jedna prava...

Zna se koja

Pronađeni ostaci materijalne kulture iz *doba neolita* na Korića Hanu, na južnom prilazu Gračanici svjedoče da je ova Gračanica bila ljudsko stanište još u praskozorje historije.

U *doba srednjovjekovne bosanske države*, kraljevski grad Soko, na nepunih sahat hoda od Gračanice, imao je važnu ulogu u odnosima između bosanske dinastije Kotromanića i mađarskih kraljeva i krupnih feudalaca sjeverno od Save. To dokazuje i jedna latinska isprava u obliku darovnice ili vjenčanog ugovora, kojeg su *2. juna 1449. godine* potpisali knez Radivoj Kotromanić, sin bosanskog kralja Stjepana Ostoje s jedne i Nikola Velički, ugarski velmoža iz Slavonije s druge strane. Taj srednjovjekovni pravni akt, do sada je najstariji poznati pisani dokument iz prošlosti Gračanice i gračaničkog kraja. *Drugi*

jun, službeni datum sa tog dokumenta, utemeljen je kao Dan Grada (općine) Gračanica.¹

Nekoliko kilometara južno od spomenutog srednjovjekovnog grada Sokola, na lokalitetu današnjeg naselja Drafnići bio je rudnik željeza i jedno manje naselje, koje izgleda i dobilo ime po tom gradu (od grad, Gradčanica).

Po dolasku Osmanlija (oko 1520.) a prije 1548. godine, Gračanica stiče status grada (čaršije), sa užim gradskim središtem od 97 kuća, časnom džamijom i redovnim sedmičnim pazarom, što je i bio uslov za sticanje tog statusa. Kao sjedište prostranog kadiluka u ovom dijelu Bosne i značajan trgovačko-zanatski centar, s nekoliko desetina zanatsko-trgovačkih radnji, prvenstveno za snabdijevanje vojske, svoj najveći procvat doživljava krajem 17. stoljeća, u doba Ahmed paše Budimlije, koji je izgradio čaršijsku džamiju, hamam i sahat kulu – prepoznatljivo obilježje gračaničke čaršije do danas.

Tu je i prelijepa medresa moćnih kapetana Gradaševića.

U doba austrougarske uprave, od 1878. do 1918. godine, Gračanica je povezana modernim putevima sa lukom Brčko, saobraćajnim čvorom Doboj i industrijskim centrima Lukavac i Tuzla. Izgradnjom uskotračne pruge, prije 1900. godine, izlazi na željezničku mrežu moćne imperije i znatno unapređuje trgovinu i poljoprivredu kao glavnu privrednu granu. U to vrijeme, pored lokalnih puteva i ulica, izgrađeni su i prvi industrijski pogoni, a Gračanica dobila osnovne urbane konture modernog grada, koje prepoznajemo i danas.

Između dva svjetska rata i u prvim godinama poslije Drugog svjetskog rata dolazi do izvjesne stagnacije, pa i općeg nazadovanja čitavog ovog kraja u kojem je poljoprivreda i dalje bila dominantna privredna grana. Prelazak sa zanatskog – manufakturnog načina

proizvodnje u modernije industrijske oblike privređivanja dešava se u Gračanici tek desetak godina nakon Drugog svjetskog rata, negdje šezdesetih godina prošlog stoljeća. Preseljenje proizvodno-zanatskih pogona iz užeg centra grada u današnju industrijsku zonu, prije 1970. godine, označilo je početak modernog privrednog razvoja Gračanice. Na tom prostoru razvit će se više prosperitetnih firmi koje su bile, a neke su i danas, nosioci privrednog razvoja Gračanice... Tu je nakon rata za Bosnu i Hercegovinu, poslije 1995. godine, niklo mnoštvo privatnih proizvodnih pogona i nekoliko velikih trgovačkih središta centara.

U svim tim burnim etapama razvoja Gračanica je ostala jedna prepoznatljiva bosanska čaršija sa onim specifičnostima koje obično zovemo aroma ili duh Bosne.

Sa tri stare bogomolje sve tri najveće religije svijeta u krugu manjem od 300 metara svog najužeg centra, Gračanica se razvila u tipičan bosanski grad u kojem Bosna „stanuje“ od pamtivyjeka.

I još nešto prevažno: ova čaršija je uvijek široka i otvorena srca dočekivala i primala ljude koji su dolazili sa svih strana, strpljivo ih učila kulturi Bosne, suživotu i toleranciji, čak i kad je bilo najteže, kako u toku Prvog i Drugog svjetskog rata, tako i toku minulog rata za državu Bosnu i Hercegovinu.

Uprkos divljačkim granatiranjima i užasnom zadahu razaranja i smrti, tokom rata 1992. – 1995. godine, taj duh Gračanice nisu mogli slomiti.

I kad su posljednjom granatom sa Ozrena, pred samo zaključenje mira, početkom oktobra 1995. godine, divljački srušili munaru Ahmed-pašine džamije u centru čaršije, učinjeno je sve da se nešto ružno ne bi slučajno učinilo pravoslavnoj crkvi, nepunih dvjesto metara od te džamije. I nije se ništa ružno desilo.

¹ U međuvremenu je utvrđeno da je 2. juni bio pogrešno dešifrovan u dostupnom primjerku isprave, koja je poslužila kao osnova za donošenje odluke o Danu općine – što bi, svakako, u narednom periodu trebalo uskladiti

To je Gračanica

U inat svemu, ni jednog trenutka ovdje nije zamirao privredni, kulturni i sportski život.

Naprotiv.

Zasluga je branilaca Gračanice što Bosna ovdje diše punim plućima.

Ovo je bio i ostao veliki centar male privrede i poduzetništva, a prije svega grad vrijednih ljudi, riječju, od posla čaršija...

... koja se uveliko obnavlja.

Općinska vlast, po tradiciji, ovdje je u funkciji tog biznisa. I kad nije pomagala, makar nije odmagala. Tako nekako.

SUMMARY

WE'RE TALKING ABOUT THE REAL GRAČANICA (A SIDE NOTE)

In this note the author tries to recall—briefly, with just a few words, the most important historical moments in the history of his hometown. This article was written around 2000, for the purposes of a presentation for the city, and generally feels like flipping through a stack of old postcards. Composed akin to a telegram, the article is meant for every well-meaning individual who stops in this town—as a way to get to know it in a flash, and to remind the citizens of Gračanica that their town, is after all, unique—one of its kind.